

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача ступеня бакалавра соціальної роботи

Ковалевської Клавдії Олексіївни

за темою: «Тренінги як інструменти попередження потрапляння молоді в
ситуацію торгівлі людьми»

(галузь знань 23 «Соціальна робота», спеціальність 231 «Соціальна
робота»)

Науковий керівник: Щербина-Яковлева О.Ю.

Професор, доктор філософських наук

Підсумкова оцінка

Національна шкала _____

Кількість балів ECTS _____

Члени комісії:

_____

(підпис)

_____

(прізвище та ініціали)

_____

(підпис)

_____

(прізвище та ініціали)

_____

(підпис)

_____

(прізвище та ініціали)

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПОНЯТЬ, ПРАВОВИХ ТА ЕТИЧНИХ ЗАСАД.....	5
1.1. Визначення основних понять та дослідження проблеми.....	5
1.2. Характеристика та потреби цільової групи.....	9
1.3. Правові засади соціальної роботи.....	13
1.4. Етичні засади соціальної роботи.....	16
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ТРЕНІНГУ В СОЦІАЛЬНІЙ ПРОФІЛАКТИЦІ МОЛОДІ.....	21
2.1. Визначення тематики, мети та завдань тренінгу.....	21
2.2. Опис проведення тренінгу.....	23
ВИСНОВКИ.....	29
Рекомендації.....	30
Список використаних джерел.....	31
Додатки.....	35

ВСТУП

Торгівля людьми є однією з найбільш актуальних проблем сучасних днів. Жертвами торгівлі людьми у світі щорічно стають мільйони людей. Важливим фактором, що сприяє торгівлі людьми є відсутність інформації, яка була б достовірною щодо цієї проблеми. Через необізнаність найбільше страждають молоді люди, які все частіше хочуть працювати за кордоном. Є великий ризик, що дехто з них може потрапити в цю жорстоку пастку торгівлі людьми.

В сучасних умовах важливого значення має набути повне й відповідальне інформування людей про цю серйозну загрозу, як про одну з найнебезпечніших діянь проти особистості. Молоді люди повинні бути обізнаними в питаннях ризикової поведінки щодо проблеми торгівлі людьми, володіти необхідними знаннями та бути готовими співпрацювати з іншими людьми в разі виникнення потреби.

Важливим фактором щодо запобігання торгівлі людьми є профілактична робота. Вчасно надана інформація може застерегти людей про можливість потрапляння в рабство. Торгівля людьми перетворює життя мільйонів людей на жахливу трагедію. Вони втрачають особисту свободу, фізичне здоров'я, психічну стійкість, а іноді й життя. Також гублять свої сімейні й суспільні зв'язки, перетворюючись на живий товар.

Об'єктом даної кваліфікаційної роботи є соціальна профілактика молоді щодо ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми.

Предметом роботи є тренінг як елемент соціальної профілактики молоді.

Мета кваліфікаційної роботи: підвищити рівень знань та навичок у молоді щодо проблеми торгівлі людьми за допомогою тренінгу.

Завдання кваліфікаційної роботи:

1. Визначити основні поняття роботи.
2. Проаналізувати наявні дослідження щодо даної проблеми.
3. Охарактеризувати цільову групу та визначити її потреби.

4. Описати державний стандарт соціальної послуги профілактики.
5. Описати етичні засади соціальної роботи.
6. Розробити та провести тренінг з профілактики торгівлі людьми для молоді.
7. Описати результати тренінгу та сформулювати рекомендації.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПОНЯТЬ, ПРАВОВИХ ТА ЕТИЧНИХ ЗАСАД

1.1. Визначення основних понять та дослідження проблеми

Торгівля людьми – це здійснення з метою експлуатації вербування, перевезення, передачі, переховування або отримання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примушування, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи вразливістю становища, або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод для отримання згоди особи, котра контролює іншу особу. Таке визначення наведено в статті 3 Протоколу про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми, та покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю.

Існує багато форм торгівлі людьми. Але, у будь-якому випадку, ознаки цього злочину загальні - вербування людини, обіцянки якихось перспектив, освіти, подорожей, хорошої роботи, високих заробітків. Як правило, у потерпілих забирають паспорти, гроші, засоби зв'язку, обмежують їхню свободу з метою експлуатації.

З приведеного на початку визначення випливає, що торгівля людьми – це сукупність певних ознак, таких як вербування, транспортування, передача, продаж, усиновлення (удочеріння) з метою отримання прибутку, використання у порнобізнесі, збройних конфліктах, залучення до кримінальної злочинної діяльності, примусове жебрацтво, трансплантація органів чи насильницьке донорство, незаконне сурогатне материнство, примусова праця, залучення в боргову кабалу, примус до заняття проституцією, рабство і ситуації, подібні до рабства, використання шантажу, погроз, насильства [24, с. 5-8].

Однією з умов торгівлі людьми є нестабільна соціально-економічна ситуація в багатьох країнах світу. Також до неї ще додаються високий рівень безробіття, політична нестабільність, недостатній соціальний захист з боку

держави та ін. Ці чинники підштовхують до появи так званої «групи ризику» людей, які з часом можуть самі добровільно піти до рук торговців людьми.

Торгівля людьми принижує гідність людини, завдає їй непоправної моральної шкоди. Оскільки предметом торгівлі людьми слугує конкретна особа, то це явище спричиняє деморалізацію особи зокрема та суспільства загалом.

Жертвою торгівлі людьми може бути будь-хто, незалежно від віку та статі. За оцінками експертів щорічно 1-2 млн. людей стають «живим товаром». Щодо нашої країни, то за даними ОБСЄ, в Україні понад 30 тис. осіб щорічно стають жертвами торгівлі людьми.

Як бачимо, наша країна також зіштовхнулася з проблемою торгівлі людьми. Високий рівень безробіття, складна економічна ситуація в Україні та правова необізнаність громадян є основними умовами, що сприяють торгівлі людьми. Прагнучі кращої долі, люди їдуть за кордон шукати хорошу роботу. Спритні ділки можуть використовувати таких шукачів у власних цілях.

Явище торгівлі людьми нівелює основні права і свободи людини та загальноприйняті норми і принципи міжнародного права. Це явище кинуло виклик усій світовій спільноті. Торгівля людьми визнана серйозним злочином на міжнародному рівні, тому що є грубим порушенням прав людини.

Торгівля людьми є однією з галузей кримінального бізнесу, що розвивається найбільш стрімкими темпами в світі. Відповідно до даних експертів ООН, торгівля людьми досягла грандіозних масштабів і посіла третє місце у світовому рейтингу прибутковості від злочинної діяльності після торгівлі зброєю та наркотиками. Прибуток від торгівлі людьми оцінюється у межах 12–19 млрд доларів на рік.

Проблема торгівлі людьми охопила практично всі регіони та країни світу, незважаючи на те, чи це економічно розвинений регіон, чи країна, що

розвивається. Одні з них виступають в ролі країни походження та транзиту, інші – в ролі країни призначення. Явище торгівлі людьми наділене якістю легкого адаптування до найрізноманітніших умов. Сприятливими для нього є як критична бідність, так і надмірний достаток. У першому випадку формується «продукт споживання», так званий «живий товар», а в другому – «споживачі» цього продукту. Судження про те, що торгівля людьми - це проблема бідних країн, є хибним, адже країнами призначення виступають економічно розвинені країни, в яких існує попит на «живий товар». Якщо коротко, то «злочинний попит» породжує «злочинну пропозицію». І ті, й інші країни перебувають у тісному взаємозв'язку між собою, та під постійним контролем організованих транснаціональних злочинних угруповань.

Торгівля людьми виникла та розвивається на матеріальній основі і є проблемою об'єктивного характеру. Головним чинником виникнення цієї проблеми є економічний. У країнах походження до нього відноситься безробіття та катастрофічна бідність, відсутність перспективи подальшого сталого економічного розвитку. Натомість у країнах призначення до економічного чиннику відносяться великі темпи розвитку економіки, великі прибутки, які отримують організовані злочинні угруповання від торгівлі людьми, постійно зростаючий попит на дешеву робочу силу [30].

Актуальними на сьогодні є деякі дані міжнародних організацій:

- За даними ООН, щорічно через міжнародні кордони продають від 600 до 800 тис. осіб. (без урахування внутрішньої торгівлі в окремо взятій країні).
- За оцінками Центру безпеки людини, щорічно у ситуацію торгівлі людьми потрапляє 4 млн. осіб.
- За даними Міжнародної організації праці (МОП), нині у примусовій праці задіяні близько 12,3 млн. осіб, у т. ч. 2,4 млн. – у результаті торгівлі людьми.
- Згідно з даними ООН, кожен п'ятий постраждалий – дитина [24].

Заходи по боротьбі з торгівлею людьми повинні ґрунтуватися на комплексному підході. Їх реалізація має відбуватися спільними силами усіх

країн, шляхом консолідації зусиль урядових структур, міжнародних організацій, кожного окремого члена суспільства як країн походження, так і країн призначення і транзиту. Сьогодні уряди багатьох країн та міжнародне співтовариство загалом зацікавлені у вирішенні та подоланні проблеми. Вперше про явище торгівлі людьми на міжнародному рівні було заявлено на міжнародному конгресі з питань боротьби з торгівлею жінками в Лондоні 1899 року.

Основні міжнародні організації, які протидіють поширенню явища торгівлі людьми: ООН, МОП, Міжнародний кримінальний суд, Рада Європи, ОБСЄ, ЄС. До боротьби також задіяні правоохоронні органи, відповідні міністерства держав, такі структури як Інтерпол, Європол, Регіональний центр південно-східної Європейської ініціативи співробітництва у боротьбі з транснаціональною злочинністю та ін. До боротьби з торгівлею людьми також долучаються ЗМІ різних країн. Це є ефективним методом профілактики торгівлі людьми, адже відбувається донесення до суспільства інформації про проблему.

Торгівля людьми на сьогодні досягла грандіозних масштабів свого поширення, що змушує говорити про неї, як про глобальну проблему XXI ст. Це новий виклик, який поставила перед людством глобалізація. Проблема суттєво впливає на життя людей, стабільність у світі та викликає все більше занепокоєння міжнародної спільноти. Міжнародні організації та уряди країн активно працюють над створенням політики, програм, нових законів та механізмів, спрямованих на протидію цьому явищу [30].

Торгівля людьми є грубим порушенням прав людини і визнана серйозним злочином на міжнародному рівні. З метою протидії торгівлі людьми в Україні успішно діють ряд міжнародних організацій та мережа громадських об'єднань. Наша країна плідно працює для запобігання цьому явищу, але ми самі повинні бути уважними і обережними.

У профілактиці торгівлі людьми можна застосовувати такий метод, як тренінг. Це активна форма навчання і отримання знань, яка не сприймається

як традиційне заняття або лекція. Тренінгу властива неформальна обстановка спілкування, яку забезпечує ведучий. Він спілкується на рівних з учасниками, він - член групи. Ведучий повинен не тільки володіти інформацією, але і уміти працювати з аудиторією, володіти навичками ведення дискусії.

Підготовка до проведення тренінгу передбачає такі етапи:

- визначення мети, завдань тренінгу, тематичних блоків;
- складання загального плану проведення окремих тренінгових занять;
- забезпечення процесу ведення тренінгу відповідно до його структури (передбачити, які дії та вправи виконуватимуться у відповідній частині заняття).

Під час тренінгу можуть використовуватись такі методи навчання: пасивні (міні-лекція); активні (бесіда, дискусія, мозковий штурм); інтерактивні (дебати, гра, практичні вправи, аналіз проблемних ситуацій, форум-театр).

В процесі проведення тренінгу може використовуватися комп'ютер та проектор для трансляції інформаційних матеріалів, фліпчарт для записів.

Вибір тренінгових методів та технологій залежить від часових меж, змісту матеріалів, характеру взаємин в аудиторії, технічних умов. При підготовці до тренінгу слід враховувати попередній досвід та рівень знань учасників.

Тривалість проведення тренінгу залежить від особливостей та потреб його учасників, мети та завдань тренінгу, структури його проведення. При цьому одне тренінгове заняття може тривати від 45 хв. до 1,5 год. [21].

1.2. Характеристика та потреби цільової групи

Дослідження українських фахівців дозволили визначити категорії населення, які найбільш вразливі до торгівлі людьми. Такими є:

- жінки у віці 18–26 років (у першу чергу незаміжні), що мають низький рівень матеріального добробуту (як потенційні жертви сексуальної експлуатації);
- чоловіки у віці 31–60 років, у першу чергу одружені (як потенційні жертви трудової експлуатації);
- діти (в першу чергу дівчата) віком 13–18 років з неповних та реструктурованих сімей, коли один із батьків нерідний [14].

До груп ризику можуть також відноситись найрізноманітніші категорії людей:

- незаміжні жінки, самотні матері, розлучені особи;
- молодь, діти вулиці, діти-сироти, вихідці з неблагополучних сімей;
- сільське населення;
- внутрішньо переміщені особи;
- особи, які зазнали насильства;
- бідні, малозабезпечені особи;
- особи з проблемами психічного здоров'я.

Перелік потреб людей, які постраждали від торгівлі людьми:

- вирішення першочергових проблем (одяг, їжа, безпечне житло);
- відновлення фізичного здоров'я;
- розвиток та формування нових соціальних навичок, підвищення рівня самостійності;
- корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті;
- зміцнення/відновлення родинних, інших соціальних зв'язків;
- аналіз життєвої ситуації, визначення основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації;
- отримання інформації щодо своїх прав та можливостей їх забезпечення;
- відновлення та захист своїх прав та інтересів;
- оформлення документів, отримання реєстрації місця проживання/перебування;
- влаштування у безпечне місце для тимчасового перебування;

- здобуття загальної або професійної освіти для можливості подальшого влаштування в житті, отримання роботи;
- працевлаштування [29].

Ознаки дітей групи ризику:

- діти, які живуть у неблагополучних чи неповних сім'ях;
- діти, які пропускають або кидають школу;
- діти, які живуть та працюють на вулицях;
- діти, які вживають алкоголь чи наркотичні речовини;
- діти, втягнені у нелегальну діяльність (зокрема жебрацтво, крадіжки, розповсюдження наркотиків) або мають контакти зі злочинцями;
- діти, які зникли безвісти, втекли з дому;
- діти, які піддавалися жорстокому поводженню;
- діти, близькі родичі яких працюють за кордоном або в інших регіонах країни.

При цьому роль закладів освіти є найважливішою у попередженні торгівлі людьми. Своєю місією заклади освіти покликані професійно здійснювати просвітницьку роботу серед дітей та молоді. Цільовими групами у заходах із попередження торгівлі людьми можуть бути як самі учні, так і їхні батьки. Організаторами такої роботи у школі можуть бути класні керівники, вчителі. У роботі з дітьми важливо обирати найбільш ефективні та інноваційні методи проведення просвітницьких заходів.

Тема попередження торгівлі людьми є складовою превентивного виховання молоді та може здійснюватися як в процесі навчальної діяльності, так і у виховній роботі школи. Ризик та небезпека втягнення дитини у ситуацію торгівлі людьми є актуальною. Злочинці використовують необізнаність дітей та пасивність дорослих у вихованні дітей. Пасивність зазвичай існує через надмірну зайнятість батьків, пріоритет матеріальних благ. Натомість актуальним для дітей є формування свідомих форм поведінки щодо торгівлі людьми [17].

Нами було визначено цільову аудиторію роботи, нею є молодь віком від 17 до 23 років. Саме ця категорія людей, на наш погляд, є найбільш вразливою до торгівлі людьми. Студенти та молоді люди є групою ризику потрапляння в торгівлю людьми, оскільки, зазвичай, вийшли з-під прямої батьківської опіки і схильні до самостійних, часто ризикованих, рішень, стають на шлях пошуку роботи.

Торгівля людьми може відбуватися і всередині нашої країни, однак більш небезпечною вона є за кордоном, для тих осіб, котрі не знають тамтешньої місцевості та мови, не мають достатньої інформації щодо того, куди звертатися за допомогою в разі потреби.

Для молоді мотиви виїзду за кордон однакові: пошук роботи, бажання матеріально забезпечити себе та свою сім'ю, бажання побачити світ, втілити мрії про гарне життя.

Зараз молодь найчастіше шукає роботу за кордоном - самостійно або через агенції. Інколи бувають успішні історії пошуку та працевлаштування, однак часто трапляються дуже неприємні ситуації, коли доводиться ризикувати власним здоров'ям та життям.

Низький рівень доходів, незадовільний стан ринку праці, значний рівень безробіття та низький рівень життя населення штовхають молодих людей на пошуки роботи за кордоном навіть без знання мови і правових знань, без кваліфікації, на нелегальних умовах, що водночас зумовлює їх перехід до груп ризику. Легально щорічно працевлаштовується за кордоном 50-60 тисяч осіб, але нині майже 4 млн. громадян України працюють за кордоном нелегально. Більшість виїжджають без робочих віз, працюють без необхідних документів, дозволів та контрактів, а це робить їх безправними, і стає причиною потрапляння в торгівлю людьми [19].

Отже, молодь має високий ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, тому соціальні послуги з профілактики цього явища повинні надаватися насамперед молоді.

1.3. Правові засади соціальної роботи

Правове регулювання соціальної роботи з профілактики торгівлі людьми визначається окремими правовими документами, такими як: Закон України «Про соціальні послуги», Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати», Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики», Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми».

Згідно із Закон України «Про соціальні послуги», соціальні послуги визначаються як дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. Соціальні послуги можуть надаватися у центрах зайнятості, закладах охорони здоров'я, освіти, культури тощо. Вони можуть бути разовими чи багаторазовими. До надання соціальних послуг можуть долучатися волонтери.

До основних соціальних послуг, що надаються при здійсненні соціальної роботи сім'ям, дітям та молоді, належать соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальний супровід, консультування [3].

Найпоширенішою є послуга соціальної профілактики. Згідно із Наказом Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики», вона включає в себе комплекс заходів, спрямованих на попередження, обмеження та зупинення негативних соціальних і особистісних (поведінкових) явищ та їх наслідків у соціальному середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного та психологічного характеру.

В залежності від ступеня розвитку проблеми або соціального явища визначається первинний, вторинний чи третинний вид соціальної

профілактики. Послуга первинної соціальної профілактики надається, якщо проблема/негативне явище у людей не сформовані. Послуга вторинної надається за наявності високого ризику розвитку проблеми/негативного явища у людини. Послуга третинної надається, якщо проблема/негативне явище існує та завдає негативних наслідків/збитків.

Послуга соціальної профілактики може надаватись на таких рівнях:

- усього суспільства, окремого регіону, адміністративно-територіальної одиниці (рівень громади);
- окремого закладу, організації, установи (рівень групи);
- окремого індивіда чи його сім'ї (індивідуальний рівень).

Формами надання послуги соціальної профілактики є соціальна реклама, розповсюдження інформаційно-освітніх матеріалів, лекція, відео-лекторій, бесіда (групова та індивідуальна), дебати, семінар, тренінг, форум-театр, "жива бібліотека", масовий захід/акція [9].

Згідно із Наказом Міністерства соціальної політики «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми», соціальні послуги з профілактики торгівлі людьми передбачають доведення до населення достатньої, аргументованої, прийнятної, з урахуванням культурного рівня та етичних стандартів інформації, яка повинна сприяти виробленню у широких верств населення негативного ставлення до явища торгівлі людьми та пов'язаних з нею кримінальних правопорушень.

Профілактика носить інформаційно-роз'яснювальний, просвітницький характер із метою підвищення обізнаності населення та формування у свідомості неприйняття торгівлі людьми, осуду цього явища, позитивної мотивації до запобігання йому.

Зміст соціальних послуг із профілактики торгівлі людьми:

- інформування населення про явище торгівлі людьми (масштаби в Україні та світі, чинники виникнення і поширення, тенденції розвитку

проблеми, ризики, шляхи потрапляння й визволення, наслідки для подальшого життя і розвитку людини від ситуацій торгівлі людьми);

- інформування про законодавство у сфері протидії торгівлі людьми, можливості для реабілітації та реінтеграції осіб, постраждалих від торгівлі людьми;

- інформування про правила безпечної поведінки з метою уникнення ситуацій торгівлі людьми та про алгоритм дій особи в разі потрапляння в такі ситуації;

- удосконалення наявних конструктивних стратегій поведінки, життєвих умінь для можливостей їх застосування в ситуаціях торгівлі людьми;

- навчання розпізнавання ситуацій торгівлі людьми, ризиків потрапляння в них та відповідному реагуванню на них;

- здійснювати вплив на формування правової культури особи (правосвідомість, правомірна поведінка, правова активність);

- інформування про діяльність органів державної влади, громадських і міжнародних організацій у сфері протидії торгівлі людьми, їх зв'язки та можливості;

- формування готовності осіб звертатися за необхідними послугами у сфері протидії торгівлі людьми до органів державної влади, громадських та міжнародних організацій;

- формування толерантного ставлення до осіб, які постраждали від торгівлі людьми.

Основними формами роботи при наданні послуги з профілактики торгівлі людьми є:

- розповсюдження печатних інформаційних матеріалів з протидії торгівлі людьми, соціальна робота на вулицях;

- соціальна реклама з питань протидії торгівлі людьми на телебаченні, радіо, через мережу Інтернет та на рекламних носіях;

- проведення просвітницьких заходів, реалізація освітніх програм у навчальних закладах (проведення лекцій, тренінгів, семінарів тощо) [11].

1.4. Етичні засади соціальної роботи

«Глобальна декларація етичних принципів соціальної роботи» визначає загальну основу для соціальних працівників у досягненні ними найвищих стандартів професійної доброчесності. Центральними в соціальній роботі є принцип соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності і поваги до різноманітності. Нижче перераховано принципи соціальної роботи, згідно з «Глобальною декларацією етичних принципів соціальної роботи».

1. Визнання гідності людини.

Даний принцип говорить, що соціальні працівники повинні визнавати і поважати гідність та цінність усіх людей.

2. Сприяння правам людини.

Цей принцип говорить, що соціальна робота базується на повазі до природженої цінності та гідності всіх людей, на повазі до індивідуальних і соціальних/громадянських прав. Соціальні працівники повинні підтримувати невід'ємні права всіх людей.

3. Сприяння соціальній справедливості.

Принцип говорить, що соціальні працівники несуть відповідальність за залучення людей до досягнення соціальної справедливості у суспільстві в цілому та стосовно людей, з якими вони працюють. Це означає:

- Протистояння дискримінації та інституційному гнобленню.

Соціальні працівники борються з дискримінацією, яка існує насамперед через вік, правоздатність, громадянський статус, клас, культуру, етнічну приналежність, гендер, гендерну ідентичність, мову, національність/громадянство (чи відсутність громадянства), думки, погляди, інші фізичні характеристики, фізичні або розумові здібності, політичні

переконання, бідність, расу, статус відносин, релігію, стать, сексуальну орієнтацію, соціально-економічний стан, духовні настанови, структуру сім'ї тощо.

- Повага до різноманітності.

Соціальні працівники беруть до уваги індивідуальні, сімейні, групові відмінності та відмінності між громадами, і працюють над посиленням інклюзивних громад, які поважають етнічну та культурну різноманітність суспільства.

- Доступ до справедливих ресурсів.

Соціальні працівники підтримують ідею справедливого розподілу ресурсів між людьми, і працюють над забезпеченням доступу до них для кожного.

- Протистояння несправедливій політиці.

Соціальні працівники працюють над приверненням уваги своїх роботодавців, політиків та суспільства до тих ситуацій, коли політика та розподіл ресурсів є несправедливими. За це соціальні працівники не повинні зазнавати покарань. Соціальні працівники повинні бути обізнані про ситуації, які можуть загрожувати їхній власній безпеці, і при таких умовах повинні робити розумний та обґрунтований вибір. Соціальні працівники не змушені діяти в тих випадках, коли опинилися у ситуаціях, що становлять для них ризик.

- Розвиток солідарності.

Соціальні працівники можуть об'єднуватися разом з колегами всередині громади та за межами професійного середовища, щоб разом утворювати мережі солідарності, працюючи над трансформаційними змінами і формуванням відповідального та інклюзивного суспільства.

4. Сприяння праву на самовизначення.

Даний принцип говорить, що соціальні працівники повинні поважати і підтримувати права людей на прийняття власних рішень.

5. Сприяння праву на участь.

Цей принцип говорить про те, що соціальні працівники намагаються зміцнити можливості людей, працюючи над їхнім залученням або повній участі у всіх аспектах ухвалення рішень та дій, які впливають на їх життя.

6. Повага конфіденційності та приватності.

Даний принцип говорить, що соціальні працівники у своїй роботі керуються правом людей на конфіденційність та недоторканість приватного життя. Соціальні працівники працюють відповідно до цього права, але тільки якщо не існує ризику з боку клієнта заподіяння шкоди собі самому чи іншим особам або інших обмежень, установлених законом.

7. Ставлення до людей як до цілісних індивідів.

Цей принцип говорить, що соціальні працівники визнають біологічні, соціальні, психологічні та духовні аспекти життя людей, розуміють ставляться до всіх людей як до цілісних індивідів.

8. Етичне використання технологій та соціальних медіа.

Даний принцип говорить про те, що соціальні працівники усвідомлюють використання цифрових технологій та соціальних медіа як потенційну загрозу дотриманню багатьох етичних стандартів, зокрема, таких як повага приватності та конфіденційності. Соціальні працівники повинні мати необхідні знання та навички для протистояння неетичній практиці при використанні інформаційних технологій.

9. Професійна доброчесність.

- Соціальні працівники повинні діяти відповідно до чинного етичного кодексу або керівних принципів у своїй країні.

- Соціальні працівники повинні володіти необхідною кваліфікацією, а також підтримувати та розвивати необхідні навички та компетенції для виконання своєї роботи.

- Соціальні працівники підтримують мир. Задля гуманітарних цілей, сприяння миру та відновлення соціальні працівники можуть працювати разом з військовослужбовцями. Працюючи в межах військового або миротворчого контексту, соціальні працівники повинні завжди спрямовувати

свої зусилля на підтримку гідності та самостійності людей. Неприпустимим є використання знань та навичок соціальних працівників для негуманних цілей. Соціальні працівники при виконанні професійних дій не повинні застосовувати зброю проти людей.

- Соціальні працівники повинні бути чесними в своїй професійній діяльності. Вони мають визнавати межі між особистим та професійним життям і не зловживати своїм становищем для отримання особистої матеріальної вигоди або наживи. Це включає в себе не зловживання владними повноваженнями та відносинами довіри з людьми, з якими вони співпрацюють.

- Соціальні працівники повинні вживати необхідні заходи задля того, щоб професійно і особисто піклуватися про себе на робочому місці та в суспільстві.

- Соціальні працівники несуть відповідальність за свої дії перед людьми, з якими вони працюють, перед власними колегами, своїми роботодавцями, а також перед місцевим, національним та міжнародним законодавством. Ці різні зобов'язання можуть суперечити одне одному, тому це має бути обговорено задля мінімізації завдання шкоди всім особам. Рішення соціальних працівників повинні ґрунтуватись на емпіричних доказах, етичних, правових та культурних міркуваннях, а також на власній практичній мудрості. Соціальні працівники мають бути готові прозоро пояснити причини прийнятого рішення.

- Соціальні працівники та їхні роботодавці мають забезпечувати належні умови на робочому місці, за яких можливі обговорення, оцінка та дотримання принципів, визначених цією Декларацією та національними кодексами [2].

Висновки до розділу 1

Загалом було розкрито поняття торгівлі людьми, визначено її форми, методи та причини поширення, проаналізовано деякі дані міжнародних організацій з приводу проблеми торгівлі людьми.

Було визначено найбільш вразливі до торгівлі людьми категорії населення та групи ризику. Також проаналізовано перелік потреб людей, які постраждали від торгівлі людьми. Було визначено молодь віком від 17 до 23 років як основну цільову аудиторію для попередження торгівлі людьми, тому соціальні послуги з профілактики цього явища надаватимуться саме молоді. Було обрано та описано тренінг як головний метод профілактики торгівлі людьми серед молоді.

Було проаналізовано нормативно-правові документи, які регулюють проведення соціальної роботи з профілактики торгівлі людьми, зокрема це Закон України «Про соціальні послуги», Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати», Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики», Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми».

Було проаналізовано та описано етичні принципи соціальної роботи, такі як: соціальна справедливість, визнання гідності людини, сприяння правам людини, її самовизначенню та праву на участь, повага конфіденційності та приватності, ставлення до людей як до цілісних індивідів, професійна доброчесність.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ТРЕНІНГУ В СОЦІАЛЬНІЙ ПРОФІЛАКТИЦІ МОЛОДІ

2.1. Визначення тематики, мети та завдань тренінгу

З кожним роком все більше людей потрапляє в торгівлю людьми, особливо це стосується молоді, яка через ризиковану поведінку та малий життєвий досвід все частіше довіряє малознайомим та небезпечним людям, які і втягують молодих людей в цю жахливу пастку. Щоб хоч якось допомогти у протидії цьому явищу ми розробили тренінг з профілактики торгівлі людьми для молоді. Він спрямований на попередження молоді щодо ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та сприяє запобіганню випадкам опинитися молодій людині в неочікуваній, небезпечній та неприємній ситуації.

Оскільки моя база, на якій я проходила практику, громадська організація «Калинове гроно» саме зараз займається протидією торгівлі людьми, то я вирішила присвятити свою кваліфікаційну дипломну роботу також цій проблемі. Мій рівень експертності та багаж знань щодо даної проблематики є достатньо великим, адже я не один рік займаюся вивченням проблеми торгівлі людьми та знаю шляхи попередження цього явища, і дві мої минулі курсові роботи були саме про це. Також я неодноразово проходила практику в громадській організації «Калинове гроно», яка займається протидією торгівлі людьми.

Отже, метою проведення цього тренінгу є підвищення обізнаності, закріплення знань та набуття нових навичок у молоді стосовно проблеми торгівлі людьми.

Завдання тренінгу:

- привернути увагу до проблеми торгівлі людьми;
- допомогти визначити форми торгівлі людьми;
- ознайомити з етапами торгівлі людьми;

- розвінчати деякі міфи щодо торгівлі людьми;
- ознайомити з законодавством у сфері протидії торгівлі людьми;
- надати рекомендації для безпечної поїздки за кордон.

На попередження потрапляння молоді в ситуацію торгівлі людьми ми обрали саме метод тренінгу, тому що він є інтерактивною формою роботи, дає можливість залучити до обговорення практично всю групу учасників, допомагає у виробленні усвідомлених форм поведінки.

Цільовою аудиторією проведення даного тренінгу було визначено молодь віком від 17 до 23 років. Тренінг орієнтований переважно на молодіжну аудиторію, але багато вправ з нього можна проводити і з дорослими, якщо вони мають потребу в профілактиці. Загалом розроблений тренінг є універсальним, його можна використовувати з різними цільовими групами у разі потреби. У тренінгу висвітлені форми та етапи торгівлі людьми, міфи щодо цього явища, законодавча база у сфері протидії торгівлі людьми та рекомендації для безпечної поїздки за кордон.

Стандарт проведення тренінгу визначає кількість учасників тренінгу, їх має бути близько 13-15 осіб. Наш тренінг орієнтується на цю цифру, але не обмежує кількість учасників, їх може бути як більше, так і менше. В нашому випадку проведення тренінгу учасників було менше, але головне щоб вони засвоїли потрібну для них інформацію з тренінгу, винесли та закріпили знання, набули нові навички в процесі участі у тренінгу.

За стандартом тренінг має тривати приблизно 1 год. 30 хв, але час проведення тренінгу може змінюватися в залежності від кількості учасників, умов або інших обставин.

Оцінка ефективності проведення даного тренінгу може вимірюватись шляхом проведення анкетування учасників по завершенню тренінгу. Також може проводитись усне опитування людей, які були присутні на тренінгу стосовно того, які знання та навички вони отримали, та що для себе винесли. Кінцеві запитання у тренінгу спрямовані на оцінку засвоєння матеріалу.

Якщо оцінка ефективності проведення тренінгу є позитивною, то тоді реалізацію тренінгу можна продовжувати. Продовження передбачає проведення цього самого тренінгу, але з іншими групами осіб.

2.2. Опис проведення тренінгу

17-го червня нами був проведений тренінг на тему «Попередження потрапляння молоді в ситуацію торгівлі людьми». Тренінг проводився в режимі онлайн на платформі Zoom. Учасниками тренінгу були старші школярі, віком 16-17 років.

На початку тренінгу я представилась, коротко розповіла про себе, сказала що я студентка Сумського державного університету спеціальності «Соціальна робота», і пишу дипломну роботу на тему профілактики торгівлі людьми серед молоді. Далі я ознайомила учасників з тематикою тренінгу, назвала його мету та завдання. Потім учасники також по-черзі назвали свої імена, коротко розповіли про себе.

Потім були визначені правила роботи в групі під час тренінгу. Учасники назвали правила, такі як: принцип активності, правило піднятої руки, правило вільного висловлювання та принцип конфіденційності інформації. Потім кожен з учасників назвав своє очікування від тренінгу.

Потім було запитання до учасників тренінгу: «Що на вашу думку означає торгівля людьми? Які слова у вас асоціюються з цим явищем?» Учасники висловили свої думки щодо цього питання, і їхні відповіді були достатньо правильними та обґрунтованими.

Далі була вправа на визначення форм торгівлі людьми, серед яких учні визначили:

- торгівлю людьми з метою трудової експлуатації (примусова праця);
- торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації;
- торгівлю людьми з метою використання в жебракуванні;
- торгівлю людьми з метою вилучення органів;

- торгівлю людьми з метою використання у збройних конфліктах;
- торгівлю людьми з метою втягнення у злочинну діяльність;
- рабство або звичаї, подібні до рабства;
- залучення в боргову кабалу;
- незаконне сурогатне материнство;
- проведення дослідів над людиною без її згоди;
- усиновлення/удочеріння з метою наживи.

Учасники сказали, що всі ці випадки є торгівлею людьми.

Далі учням було запропоновано розставити «традиційні» етапи торгівлі людьми в правильному порядку. Тут діти трішки заплутались, бо не знали як це послідовно відбувається. Після детального обговорення кожного з етапів, діти зрозуміли їхню послідовність, і розставили їх правильно.

1. Вербування
2. Транспортування
3. Передача людини
4. Одержання людини
5. Експлуатація

Найголовнішим етапом діти визначили етап вербування, адже з нього і починається торгівля людьми. Щоб зрозуміти, як саме діє вербувальник, які психологічні прийоми він використовує, всім бажаючим було запропоновано взяти участь в рольовій грі, яка називається «Працівник - роботодавець». Людина, яка грає роль роботодавця має пропонувати роботу за кордоном, а та, що грає роль працівника повинна розпізнати чи пропозиція є законною і не викликає ніяких підозр. У рольовій грі взяли участь 4 учасника. Вони намагалися відтворити етап вербування, щоб на собі відчути та показати іншим як це відбувається.

Далі відбувається обговорення деяких міфів та стереотипів щодо торгівлі людьми. На початку я сказала: «Відносно торгівлі людьми існує багато стереотипних суджень. Стереотипи взагалі дуже розповсюджені в суспільстві. Вони виникають в результаті схильності людей до спрощеного

мислення та виступають як умовні «ярлики», що наклеюються на людей та явища. Через те, що стереотипи дають хибне уявлення, яке не зовсім відповідає дійсності, їх часто називають міфами».

В цій справі я зачитувала по одному міфу стосовно торгівлі людьми, і кожен з учасників мав сказати, згоден він чи ні з цим твердженням, і за бажанням міг висловити свою точку зору. Потім я казала чи потрібно погоджуватися з цим міфом, чи ні, а також зачитувала правильну позицію щоб довести міф, або спростувати його.

Отже міф перший: зі мною такого не станеться.

Спростування міфу: так зазвичай кажуть студенти, але потрібно усвідомити те, що саме молоді люди віком від 18 до 25 років становлять групу ризику, адже вони після закінчення навчальних закладів зіткнуться з проблемою працевлаштування, чіпляючись за будь-яку можливість заробити гроші. Ще так вважають благополучні люди, які мають гарну роботу, достаток. Але факти переконують, що від ризику потрапити в ситуацію торгівлі людьми ніхто не застрахований. До того ж сучасні торговці стали значно винахідливішими і почали використовувати більш витончені методи вербування.

Міф другий: тільки малоосвічені люди можуть стати жертвами торгівлі людьми.

Спростування міфу: більшість постраждалих, що звернулися по допомогу, закінчили технікуми, інститути, університети, тож говорити про низький рівень освіти не можна.

Міф третій: друзі та родичі не можуть бути задіяними в торгівлі людьми.

Спростування міфу: друзі та родичі - це люди, яким найбільше довіряють. Якщо людина не завжди повірить сумнівному оголошенню у місцевій газеті, то вона схильна вірити словам своїх знайомих. Іноді вербувальники і самі не знають, що вони залучені у сферу торгівлі людьми. Останнім часом сформовано нову стратегію вербування, коли людину, яка пропрацювала деякий час на експлуататора, відпускають за умови, що

замість себе вона приведе двох-трьох інших "працівників". Залякані жертви повертаються додому і замість того, щоб сповістити правоохоронні органи, проводять своєрідну рекламну кампанію серед своїх друзів та далеких родичів. За інформацією МОМ, в Україні 17% постраждалих були продані в рабство своїми ж друзями, партнерами чи колегами.

Міф четвертий: торгівля людьми обов'язково включає перетин державного кордону.

Спростування міфу: не обов'язково їхати за кордон, щоб потрапити в залежність від експлуататора. Є люди, які потрапляють в торгівлю людьми у межах України. Найбільше від цієї проблеми страждають діти, їх найчастіше використовують в жебракуванні на території своєї країни. Для того, аби потрапити у неволю, їм не потрібно перетинати державний кордон.

Міф п'ятий: торгівля людьми обов'язково включає застосування сили.

Спростування міфу: трафікери використовують психологічний примус, який може виявитися значно ефективнішим за фізичні розправи. Нині деякі торговці людьми тримають своїх "працівників" лише до кінця терміну закінчення візи, відправляють додому для її поновлення, а потім, внаслідок залякувань або боргової залежності, змушують їх повертатися. Інколи жертвам платять якийсь мізер, через що вони починають відчувати себе причетними. Моральний тиск, залякування, погрози вчинити шкоду рідним, вилучення документів, використання психотропних речовин складають неповний перелік різноманітних засобів впливу на жертву. Сила застосовується в останню чергу - кажуть фахівці.

Міф шостий: потерпілим від торгівлі людьми ніхто не допомагає.

Спростування міфу: близько 50 громадських організацій по всій Україні допомагають постраждалим від торгівлі людьми, надаючи медичну, психологічну та юридичну допомогу. В громадських організаціях працюють небайдужі люди, жертвам забезпечується конфіденційність і безоплатність послуг. Ще національна гаряча лінія надає консультації з питань попередження торгівлі людьми, включаючи допомогу жертвам, інформацію з

безпечного працевлаштування за кордоном, перевірку фірм-посередників тощо.

Міф сьомий: довести вину і покарати торговців людьми неможливо.

Спростування міфу: торгівля людьми – це кримінальний злочин, що в Україні, як і в багатьох країнах світу, карається позбавленням волі від 5 до 15 років із конфіскацією майна, а у деяких державах, наприклад США та Канаді – довічним ув'язненням. В Україні все частіше почали порушувати кримінальні справи та виносити вироки за статтею 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини» Кримінального кодексу України [8].

Далі учасники тренінгу визначають права людини, які порушуються під час торгівлі людьми. Учні вказали наступні права:

- на життя, свободу та безпеку;
- на рівність перед законом;
- на пересування та проживання;
- на відпочинок;
- на свободу від несанкціонованого затримання;
- на свободу від знущань та жорстокості;
- на свободу від рабства;
- на свободу слова, думки;
- на працю;
- на відповідний рівень життя;
- на свободу одруження.

Потім я називала правові документи, а учасники визначали чи пов'язані вони з темою торгівлі людьми, чи ні, і яким чином пов'язані. Учні назвали наступні документи:

А) Декларація «Про боротьбу з торгівлею людьми».

Б) Закон України «Про протидію торгівлі людьми».

В) Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності.

Г) Конвенція ООН про права дитини.

Д) Декларація ООН про викорінення насилля проти жінок.

Є) Протокол ООН проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю та повітряному простору.

Ж) Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму.

З) Кримінальний кодекс України.

Далі була невелика міні-лекція, в якій я давала рекомендації для безпечної поїздки за кордон. Мета цієї міні-лекції - надання рекомендацій, порад та застережень молоді для безпечного працевлаштування та подорожування (рекомендації див. в додатку Б).

Наприкінці щоб учасники тренінгу добре засвоїли рекомендації, кожен побував в ролі експерта і побажав або порадив щось людині, яка збирається за кордон.

На цьому тренінг з профілактики торгівлі людьми серед молоді закінчився, відбулося підбиття підсумків, учасники ділилися своїми враженнями від тренінгу та відповідали на запитання: «Що вам найбільше запам'яталось? Чи була інформація корисною для вас? Що ви для себе винесли із сьогоднішнього тренінгу?»

По завершенню тренінга всім учням була надана можливість перевірити засвоєні знання шляхом проходження анкетування (анкету див. в додатку В). Слід зазначити, що всі учні майже правильно відповіли на всі тестові запитання анкети.

В кінці я подякувала всім учасникам за увагу та побажала не потрапляти у небезпеки.

ВИСНОВКИ

В ході написання кваліфікаційної роботи була показана актуальність проблеми торгівлі людьми. Вона полягає в тому, що жертвами сучасних форм рабства в усьому світі щорічно стають мільйони людей, які втрачають свободу, фізичне і психічне здоров'я, а іноді й життя; гублять сімейні й суспільні зв'язки, надію на краще майбутнє, перетворюючись на живий товар. Було визначено поняття торгівлі людьми, її форми та методи.

Проаналізувавши різну інформацію щодо даної проблеми, було виявлено, що наша країна також зіткнулась з проблемою торгівлі людьми. Складна економічна ситуація в Україні, високий рівень безробіття та правова необізнаність громадян є основними умовами, що сприяють явищу торгівлі людьми. Прагнучі кращої долі, люди їдуть за кордон шукати хорошу роботу. Спритні ділки можуть використовувати таких шукачів у власних цілях.

Було виявлено, що студенти та молоді люди є групою ризику потрапляння в торгівлю людьми, оскільки, зазвичай, вийшли з-під прямої батьківської опіки і схильні до самостійних, часто ризикованих рішень. Молодь часто шукає роботу за кордоном, інколи бувають успішні історії пошуку та працевлаштування, однак часто трапляються дуже неприємні ситуації, коли доводиться ризикувати власним здоров'ям та життям.

Було виявлено, що важливим фактором, що сприяє торгівлі людьми є відсутність достовірної інформації у молоді щодо цієї проблеми. В даній ситуації було застосовано соціальну профілактику, яка носить інформаційно-роз'яснювальний характер із метою підвищення обізнаності молоді щодо торгівлі людьми та формування в їх свідомості позитивної мотивації до запобігання їй.

З метою профілактики торгівлі людьми серед молоді був розроблений та проведений тренінг. В ході його проведення для молоді були висвітлені форми та етапи торгівлі людьми, міфи щодо цього явища, законодавча база у сфері торгівлі людьми та рекомендації для безпечної поїздки за кордон.

Рекомендації

Громадським організаціям

- Реалізовувати тренінгові практики для студентської молоді та для дорослого населення.
- Розробляти та впроваджувати заходи з профілактики та протидії торгівлі людьми.
- Опанувати сучасні онлайн-технології для ефективної комунікації зі своїми цільовими групами.

Список використаних джерел:

1. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми: Посіб. для журналістів / А.О. Топчій, Т.С. Шевченко. – К.: Купріянова, 2007. – 157 с. 3.
2. Етика соціальної роботи: Тетяна Семигіна - Режим доступу: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_1_2019--70-85.pdf
3. Закон України «Про соціальні послуги» - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
4. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей: Навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, О.А. Удалова, І.М. Трубавіна та ін.; заг. ред. К.Б. Левченко, О.А. Удалової. – К.: Міленіум, 2005. – 210 с. 4.
5. Інформаційно-просвітницька робота з протидії торгівлі людьми: Метод. рекомендації. / Н. Гусак, І. Романова. – К.: Києво-Могилянська академія, 2011. – 159 с. 5.
6. Короткий огляд програми протидії торгівлі людьми МОМ в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom_counter_trafficking_programme_2019_ukr.pdf
7. Методичні рекомендації щодо обміну інформацією та перенаправлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми, між регіональними підрозділами Міністерства соціальної політики та Національної поліції України. – К., 2015. – 56 с. 9.
8. Міфи про торгівлю людьми [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://katerynopiladm.gov.ua/social-services/item/7941-mifi-pro-torgivlyu-lyudmi>
9. Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики» - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15>

10. Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати» - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1614-12>
11. Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми» - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1327-13>
12. Основні причини та передумови торгівлі людьми в Україні: стаття А. В. Пунда - Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=668>
13. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція: Програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми / Наук. кер. та ред. І.Д. Зверева та Ж.В. Петрочко. – К.: Основа, 2012. – 88 с. 31-15.
14. Оцінка ризику потрапляння у ситуацію торгівлі людьми для різних груп населення України: стаття В.В. Турок - Режим доступу: <https://dse.org.ua/archive/24/13.pdf>
15. Програма підвищення кваліфікації службовців і спеціалістів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, установ та організацій, що задіяні у механізмі перенаправлення постраждалих від торгівлі людьми: Навч.-метод. посіб. / І.Г. Дюміна, В.М. Касьяненко, О.В. Татаренкова. – Донецьк. – 98 с. 17.
16. Протидія торгівлі дітьми та комерційній сексуальній експлуатації дітей: основні положення міжнародного та національного законодавства / Заг. ред. К.Б. Левченко. – К., 2006. – 48 с. 18.
17. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / Автори-упорядники: Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга; за заг. ред. К. Левківського та ін. – К.: ВАІТЕ, 2017. – 88 с. - Режим доступу: <https://ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/Posibnyk-CTHB-final.pdf>
18. Протидія торгівлі людьми: Навч.-метод. посіб. / Н. Гусак та ін.; за ред. Т. Семигіна. – К.: КиєвоМогилянська академія, 2008. – 166 с. 19.

- 19.Протидія торгівлі людьми [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://web.znu.edu.ua/psychologicalservice//docs/kuratoram/protidiya-torgivli-lyud--mi.pdf>
- 20.Протидія торгівлі людьми: збірник нормативно-правових актів – 2016. – 196 с. 2.
- 21.Прутченков А.С. Социально-психологический тренинг в школе: Просвещение, 2001. – 640 с. 20.
- 22.Соціальна профілактика торгівлі людьми: Навч.-метод. посіб. / За ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіна. – К.: Агентство «Україна», 2007. – 352 с.
- 23.Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року» - Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/projects/610/>
- 24.Роль спеціаліста психологічної служби в профілактичній роботі щодо запобігання торгівлі людьми: збірка за ред. Гурець М.М., Петренко О.Ю., Скрипа А.В. – Глухів: відділ освіти Глухівської міської ради – 2017. – 38 с. - Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ssuser7050ad/ss-80739704>
- 25.Святун О.В. Європейські механізми боротьби із торгівлею людьми : автореферат дис. канд. юрид. наук : 12.00.11 “Міжнародне право” / О. В. Святун. – К. : Б. в., 2005. – 18 с.
- 26.Соціальний аналіз основних чинників торгівлі людьми: реальна ситуація та шляхи запобігання: Зб. наук. пр. / А.В. Алексєєва, Ю.М. Галустьян, К.Б. Левченко та ін. – К.: Держ. ін-т пробл. сім’ї та молоді, 2003. – 91 с. 23.
- 27.Топчій А. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми: Посіб. для журналістів. – К., 2007. – 436 с. 27.
- 28.Топчій А. Нелегальна трудова міграція та торгівля людьми. Висвітлення проблеми у ЗМІ. – К., 2008. – 399 с.

29. Торгівля людьми. Основні поняття та види експлуатації: новини з офіційного сайту Міністерства соціальної політики України - Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/16080.html?PrintVersion>
30. Торгівля людьми як глобальна проблема сучасності: стаття / Оксана Краєвська, Наталія Базів – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2012 - Режим доступу: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/VLNU_Mv_2012_31_15.pdf
31. Чернякова А.В. Партнерська взаємодія волонтерів вищого навчального закладу і громадських організацій у сфері протидії торгівлі людьми: Навч.-метод. посіб. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. – 92 с.

Додатки

Додаток А

Програма тренінгу

Спочатку людина, яка проводить тренінг представляється, коротко розповідає про себе, знайомить учасників з тематикою тренінгу. Потім учасники також по-черзі називають свої імена, коротко розповідають про себе.

Тренер пропонує учасникам назвати свої правила роботи в групі під час тренінгу. Учасники називають правила, а тренер записує їх на дошці. Потім кожен з учасників говорить про своє очікування від тренінгу, записує його на дошці.

Вправа 1. «Визначення поняття». Тренер запитує в учасників: «Що на вашу думку означає торгівля людьми? Які слова у вас асоціюються з цим явищем?» Учасники висловлюють свої думки щодо цього питання.

Вправа 2. Тренер пропонує визначити форми торгівлі людьми, серед яких:

- торгівля людьми з метою трудової експлуатації (примусова праця);
- торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації;
- торгівля людьми з метою використання в жебракуванні;
- торгівля людьми з метою вилучення органів;
- торгівля людьми з метою використання у збройних конфліктах;
- торгівля людьми з метою втягнення у злочинну діяльність;
- рабство або звичаї, подібні до рабства;
- залучення в боргову кабалу;
- незаконне сурогатне материнство;
- проведення дослідів над людиною без її згоди;
- усиновлення/удочеріння з метою наживи.

Вправа 3. Тренер пропонує розставити «традиційні» етапи торгівлі людьми в правильному порядку. Потім відбувається обговорення кожного етапу.

1. Вербування
2. Транспортування
3. Передача людини
4. Одержання людини
5. Експлуатація

Вправа 4. Тренер пропонує всім бажаючим взяти участь в рольовій грі, яка називається «Працівник - роботодавець». Людина, яка грає роль роботодавця має пропонувати роботу за кордоном, а та, що грає роль працівника повинна розпізнати чи пропозиція є законною і не викликає ніяких підозр. Після програвання ролей відбувається обговорення.

Вправа 5. «Торгівля людьми: міфи та стереотипи»

Для проведення цієї вправи приміщення уявно ділиться на два сектори: «Згоден» та «Не згоден». Тренер зачитує по одному міфу стосовно торгівлі людьми, і кожен з учасників має обрати відповідний сектор, стати туди та пояснити свою позицію. Потім тренер каже чи потрібно погоджуватися з цим міфом, чи ні, а також говорить правильну позицію та доводить її.

Міф перший: зі мною такого не станеться.

Міф другий: тільки малоосвічені люди можуть стати жертвами торгівлі людьми.

Міф третій: друзі та родичі не можуть бути задіяними в торгівлі людьми.

Міф четвертий: торгівля людьми обов'язково включає перетин державного кордону.

Міф п'ятий: торгівля людьми обов'язково включає застосування сили.

Міф шостий: потерпілим від торгівлі людьми ніхто не допомагає.

Міф сьомий: довести вину і покарати торговців людьми неможливо.

Вправа 6. Учасникам тренінгу пропонується визначити права людини, які порушуються під час торгівлі людьми.

- на життя, свободу та безпеку;
- на рівність перед законом;
- на пересування та проживання;
- на відпочинок;
- на свободу від несанкціонованого затримання;
- на свободу від знущань та жорстокості;
- на свободу від рабства;
- не свободу слова, думки;
- на працю;
- на відповідний рівень життя;
- на свободу одруження.

Вправа 7. Кожному учаснику пропонується побути експертом і побажати або порадити щось людині, яка збирається за кордон. Учасники мають написати свої поради на листочках та наклеїти їх на дошку. Перед тим як клеїти, кожен з учасників зачитує написане.

На цьому тренінг закінчується, відбувається підбиття підсумків, учасники діляться своїми враженнями від заняття. Тренер пропонує дати відповіді на запитання: «Що вам найбільше запам'яталось? Чи була інформація корисною для вас? Що ви для себе винесли із сьогоднішнього тренінгу?»

В кінці тренер дякує всім учасникам за увагу та бажає не потрапляти у небезпеки.

Інформаційна листівка з рекомендаціями для безпечного працевлаштування та подорожування

Поради та застереження

1. Торгівці людьми часто діють через агенції з працевлаштування. Також вони розміщують брехливі оголошення в газетах та на стендах. Перевіряйте, чи має агент або фірма ліцензію на сайті Міністерства соціальної політики.

2. За кордон беріть із собою копію внутрішнього та закордонного паспортів. В разі необхідності ці копії можуть спростити процедуру отримання документів на повернення в Україну.

3. З метою працевлаштування за кордоном необхідно укласти трудовий договір зрозумілою для вас мовою. Такий договір оформляють у двох примірниках, один з яких залишається у вас.

4. Якщо Ви їдете за кордон законно працювати, необхідно отримати робочу візу. Відсутність візи або туристична віза не дає права на роботу. Ви можете стикнутися з нелегальним становищем, експлуатацією та принизливою депортацією із країни.

5. Термін законного перебування на території іноземної держави вказаний у візі. Не користуйтеся послугами незнайомих, які пропонують послуги щодо подовження цього терміну.

6. Залиште своїм родичам декілька копій наступних документів: внутрішнього паспорту України, закордонного паспорту, візи, контракту та проїзних документів. До того ж, повідомте їм телефонний номер свого роботодавця, майбутнє місце проживання та номери телефонів своїх друзів за кордоном.

7. Якщо за кордоном Ви потрапили у важку ситуацію, зверніться по допомогу до посольства або консульства України в країні перебування, адресу та номер телефону якого потрібно дізнатися ще вдома [19].

Анкета перевірки знань, отриманих на тренінгу

1. Позначте, які існують форми торгівлі людьми:
  - а) трудова експлуатація (примусова праця);
  - б) жебракування через нестачу коштів;
  - в) незаконна трансплантація органів;
  - г) примусове використання у збройних конфліктах;
  - д) офіційне усиновлення дитини;
  - е) рабство або звичаї, подібні до рабства;
  - є) незаконне сурогатне материнство.
2. Позначте ознаки торгівлі людьми:
  - а) використання погроз;
  - б) обмеження свободи людини;
  - в) несплата заробітної плати;
  - г) відібрання паспорта;
  - д) підвищення самооцінки.
3. Поставте «традиційні» етапи торгівлі людьми в правильному порядку (розставте цифри).
  - ___ Експлуатація
  - ___ Передача людини
  - ___ Одержання людини
  - ___ Транспортування
  - ___ Вербування
4. Позначте правдиві та неправдиві твердження (поставте «Так» або «Ні»).
  - ___ Друзі та родичі не можуть бути задіяними в торгівлі людьми.
  - ___ Тільки малоосвічені люди можуть стати жертвами торгівлі людьми.
  - ___ Потерпілим від торгівлі людьми допомагає держава.
  - ___ Торгівля людьми обов'язково включає застосування сили.
  - ___ Торгівля людьми обов'язково включає перетин державного кордону.

5. Визначте права людини, які порушуються під час торгівлі людьми:
- а) на життя, свободу та безпеку;
  - б) на рівність перед законом;
  - в) на пересування та проживання;
  - г) на відпочинок;
  - д) на свободу від знущань та жорстокості;
  - е) на свободу від рабства;
  - є) не свободу слова, думки;
  - ж) на працю.
6. Через які канали можуть діяти торговці людьми?
- а) через агенції з працевлаштування;
  - б) через оголошення в газетах та на стендах;
  - в) через Інтернет та соціальні мережі;
  - г) через центр зайнятості;
  - д) звертаються безпосередньо на вулицях.